

VÝBĚR DIGITÁLNÍCH ARCHIVÁLIÍ ZE SYSTÉMŮ VEŘEJNÉ SPRÁVY. HISTORICKÝ KONTEXT, SOUČASNOST A BUDOUCNOST NA PŘÍKLADECH NE/DOBŘE PRAXE

Moderátor: Milan Vojáček, Národní archiv

Účastníci: Miroslav Kunt, Národní archiv

Veronika Kosová, Státní okresní archiv Kladno

Jan Schwaller, Archiv hlavního města Prahy

Pavel Šrámek, Státní okresní archiv Zlín

Miroslav Eisenhammer, Státní oblastní archiv v Plzni

Eliška Kadlecová Breburdová, Archiv hlavního města Prahy

Martin Rechterik, Národní archiv

Zpravodajka: Pavlína Nimrichtrová, Národní archiv

Diskuze „Výběr digitálních archiválií ze systémů veřejné správy“ volně navázala na debatu otevřenou na archivní konferenci v Plzni v roce 2019, kde v duchu motto „Ve víru bezradnosti“ byly výsledkem spíše otazníky. Rok 2023 naopak místo tápání představil jak samotnou problematiku, tak zejména několik pozitivních příkladů, kdy se úspěšně daří připravit schůdnou cestu pro provedení výběru a předání digitálních archiválií ze systémů, které se neřídily a neřídí archivní legislativou, a přesto si s nimi archivy budou umět poradit.

V úvodu M. Kunt shrnul, proč se archivy musí zajímat o správu informací, zejména o informační systémy svých původců, holisticky, bez ohledu na to, zda se řídí aktuální archivní a spisovenskou legislativou. Zároveň naznačil některá úskalí při jejich výběru a ukládání. V nejrůznějších informačních systémech a databázích původců může být ukryta řada potenciálních archiválií, často z historického hlediska významnějších, ucelenějších a kompletnějších nežli informace zachycené v elektronických systémech spisové služby. Systémy spisové služby je většinou nemohou nahradit, protože pokud vůbec, nacházejí se v nich pouhé podklady pro informace, či jejich torza, zachycená v některých fázích životního cyklu. V úplnosti a podobě, která odpovídá účelu těchto informací, jsou jediné dosažitelné ve speciálních informačních systémech. Prvoplánovým lákadlem jak pro archivy, tak pro původce je skutečnost, že výběrem z informačních systémů se velmi pravděpodobně sníží příliv papírových archiválií. Bohužel metoda, co neumíme převzít digitálně, lze vytisknout, nedává smysl, neboť většina takovýchto informací je do „papírové“ podoby nekonvertovatelná.

Významnou překážkou je v současné době míra legislativní opory, která je slabá a stojí především na definici dokumentu, archiválie a povinnosti provedení výběru archiválií v archivním zákoně. I přesto z dosavadních zkušeností vykryštalizovaly prozatím 3 možné metody pro výběr a převzetí archiválií z informačních systémů, a to:

- A) Převzetí dat ve formátu SIARD (z relačních databází)
- B) Převzetí jednotlivých záznamů či souborů
- C) Export ve stanovené formě – např. pomocí formátu xml, CSV

Metodu převzetí exportu ve formátu xml popsal kol. Miroslav Eisenhammer ze SOA Plzeň na příkladu komplikovaného a dlouho se vleklého jednání o předání justičních rejstříků. V roce 2022 došlo k průlomů v postoji a aktivitě na straně Ministerstva spravedlnosti a zdá se, že jednání budou mít praktický efekt. Akce je v běhu, týká se všech státních archivů v republice. Od formátu xml si archivy slibují možné využití pro import do pořádacího softwaru jako základ archivní pomůcky.

Jako příklad převzetí pouze vybraného okruhu záznamů z informačního systému byla detailně kolegy Janem Schwallerem, Veronikou Kosovou, Pavlem Šrámkem a Martinem Rehtorikem představena metodika pro práci se školskými informačními systémy (typu Bakalář, Edupage a další); tato metoda čeká na svou finalizaci. V tomto případě jsou využity stávající PDF exporty ze systémů v kombinaci s předepsanou strukturou složek, přičemž pro předání do archivu byly vybrány pouze tzv. školní matriky (dříve katalogové listy žáků), předávané prostřednictvím Národního archivního portálu a téměř ihned po uzavření školního roku.

Významným prvkem v obou příkladech je spolupráce napříč archivy, například na přípravě postupu přebírání školních matrik se podíleli kolegové ze SOKA, SOA, AHMP a NA.

Eliška Kadlecová Breburdová představila výsledky a zkušenosti s elektronickými skartačními řízeními a výběrem archiválií v digitální podobě v Archivu hlavního města Prahy a připomněla, že toto je cesta pro využití veřejných zdrojů pro potřeby automatizace a vyzvala ke spolupráci a sdílení know-how v komunitě.

A jaké jsou závěry?

- a) Umíme vybrat a převzít digitální archiválie z informačního systému, a to jak v podobě databáze či exportu z ní, tak v podobě převzetí účelově vytvořených datasetů - balíčků s jednotlivými objekty, soubory.
- b) Existuje více strategií, které lze použít a bylo by vhodné, aby archiv mohl s původcem dojednat tu pro obě strany nejvhodnější.
- c) Tyto metody předznamenávají, jakým způsobem bude v budoucnu probíhat výběr archiválií mnohem častěji, a také otevírají cestu pro snadnější archivní zpracování a zpřístupnění, s využitím již existujících dat.
- d) Potřebujeme větší legislativní podporu v této oblasti.
- e) Musíme se naučit, že i když se řešení nemusí zdát ve všech směrech ideální, je třeba konat. Patří k věci, že postupy se budou průběžně přizpůsobovat, zdokonalovat, další alternativou totiž může být definitivní ztráta cenných informací.
- f) Nejvhodnějším způsobem je implementace výběru a možností exportu pro trvalé uchování již při vzniku informačního systému, ve spolupráci archiv – původce – dodavatel. Inspiraci v tomto lze čerpat v postupech podle Archiving by Design, který vyvinula pracovní skupina při Evropské archivní skupině EAG.